

<https://doi.org/10.62837/2024.7.88>

HÜSEYNOVA LALƏ ASLAN QIZI
Azərbaycan Tibb Universiteti
“Xarici dillər” kafedrasının baş müəllimi
q-lala-58not@mail.com.S.Vurğun 157.

İNGİLİS DİLİ MƏNŞƏLİ SÖZ VƏ TERMINLƏRİN AZƏRBAUCAN DİLİNDƏ ÇOXMƏNALILIQ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Məlumdur ki, başqa dillərdən, deyək ki, ingilis dilindən, həmçinin digər Avropa dillərindən Azərbaycan dilinə söz o zaman keçir ki, bu dildə həmin sözün ifadə etdiyi məfhumu bildirən başqa söz olmasın və ya onun tam ekvivalent variantını dildə ifadə etmək çətinlik törədilməsin. Məsələn: konqres, panorama, kater, kompyuter, biznes, sistern, aysberq, telefon, meqafon, fonoskopiya, büdcə, çarter, kross, printer, ofset, menecer, lobbi, bosman, harmoniya və s. bu kimi sözlərin dilimizdə qarşılığı yoxdur. Ona görə də bu sözlər alınmışdır. İngilis dilindən alınan bu leksik vahidlər Azərbaycan dilində işlənir, ana dilinin fonetikasına, qrammatikasına uyğunlaşır, o təkamül prosesi keçir, müxtəlif səviyyələrdə mənimsənilir və tədricən dilin lüğət tərkibinə daxil olmuşlar. İngilis dili mənşəli sözlərdə baş verən dəyişikliklər Azərbaycan dilinin səs sisteminə və qrafik-qrammatik quruluşuna uyğun səviyyəsində aparılır.

Çoxmənalı sözlər — Əsas mənə ilə bağlı olub bir neçə əlavə, törəmə mənada işlənən sözlərə çoxmənalı sözlər deyilir. Məsələn: üz – adamın üzü, suyun üzü, yorğanın üzü; göz – adamın gözü, bulağın gözü, şkafın gözü və s. Çoxmənalılıq yaradan sözlər həmişə eyni nitq hissəsinə aid olur. Məsələn: **Həqiqi mənə** – *polad* balta (isim), *gözəl mənzərə* (sifət).

Məcəzi mənə – *polad* bilək (isim), *gözəl* fikir (sifət)

Bu zaman həmin sözlər və birləşmələr bir-biri ilə oxşar əlamətlərə malik əşyaları ifadə edir. Beləliklə, sözlərin çoxmənalılığı yaranır. Məsələn: *alovun dili, çəkmənin dili, insanın dili, heyvanın dili*. Bu söz birləşmələrindən *insanın dili, heyvanın dili* nümunələrində leksik vahidi **həqiqi mənada**, *alovun dili, çəkmənin dili* nümunələrində isə **məcəzi mənada** işlənmişdir.

Açar sözlər: İngilis dili, çoxmənalılıq, termin, inkişaf, xüsusiyyət, Azərbaycan dili.

Çoxmənalı sözlər aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir:

-Bütün sözlər çoxmənalı ola bilməz; Çoxmənalı sözlər, əsasən, bədii üslubda işlədilir.

-Çoxmənalı sözlərə dilimizin, demək olar ki, bütün əsas nitq hissələrində təsadüf olunur.

- Daha çox isimlər, feillər və sifətlər çoxmənalı olur.
- Çoxmənalılıq prosesində leksik vahidlərin semantik inkişafı bəzən omonimliyə gətirib çıxarır.

İngilis dilindəki söz və terminlərə Azərbaycan dilində uyğun qarşılıq müəyyən edildiyi zaman onda ya alınmaların işlənməsinə ehtiyac qalmır, ya da paralel işlənmə hadisəsi baş verir.

Məsələn, **oppozisiya** əvəzinə müxalifət, vaterpol əvəzinə su polosu, intervü əvəzinə müsahibə, partnyor əvəzinə tərəfmüqabili terminlərindən geniş istifadə edildiyi kimi, onların bir çoxunun paralel işlənməsi qeydə alınır.

A. Qarayev: "Müasir Azərbaycan dilin Avropa mənşəli alınmalar". Bakı, ADU nəşr. 1989. Müəllif öz əsərində yazır: "Ötən əsrin 20-30-cu illərində ingilis dilindən rus dilinin söz alması fəallaşmış. Sənayeləşdirmə, sənayenin yeni sahələrinin meydana çıxması, texniki və elmi kəşf terminoloji leksikanın inkişafına səbəb olmuşdur. Keçən əsrin 50-ci illərində sovet dövlətinin xarici siyasətində baş verən dəyişikliklər, beynəlxalq əlaqələrin genişlənməsi, rus dilinə keçən ingilis sözlərinin artmasına daha əlverişli şərait yaratmışdır. Xüsusilə 60-cı illər bu cəhətdən daha xarakterikdir. Bütün dünyada ingilis dilinin kütləvi yayılması, elmə, texnikaya, idmana, incəsənətə ümumbəşəri dəyərlər kimi yanaşma bu sahələrdə terminlərin unifikasiyası, internasionallaşması meyillərini genişləndirmişdir." (1.s.112)

Rus, eləcə də Azərbaycan dilindəki ingilis sözlərinin ayrılması, nəşri, yaranma tarixi və etimologiyasını hərtərəfli öyrənmək çətinlik yaradır. İngilis dilinin lüğət tərkibi yekcins olmayıb, xalis ingilis leksikası digər german dilləri ilə paralellik təşkil edir.

Buna baxmayaraq müxtəlif dillərdə, o cümlədən Azərbaycan dilində sözləmə prosesi davam edir. Son dövrlərdəki alınmaların çoxu müasir həyatın aktual cəhətlərini əks etdirən ingilis mənşəli sözlərdir. Bu sözlər dilimizdə yayılma dərəcəsinə və işlənmə tezliyinə görə müxtəlif mövqedə durur. Onların bəziləri son illərdə Azərbaycan dilində elə məhsuldar işləliyə malikdir ki, onlar hamının istifadə etdiyi ümumişlək sözlər qrupunda yer almaqla yanaşı, dil daşıyıcıları tərəfindən asan başa düşülür. Məsələn, komfort, futbol, boks, xokkey, bifşteks, lider, lift, menecer, konveyf, konteyner, dispetçer, vağzal, kloun, doker, detektiv, caz, qol, dopinq, kabel, layner, autsayder, blok, mikser, avral, ballast, banknot, boykot, bulfanq, bufer, büdəcə, nokaut, nokdaun, lili nut, centlmen, ballast, dollar, klub, moglekan, cunqli, pioner, mitinq, miçman, tennis, kovboy, avtokar, alliqator, barmen, buklet, kompyuter, lider, boyko t, spiker, şou və s. belə alınmalardandır. Başqa sözlər də müxtəlif üslublarda bu və ya digər dərəcədə istifadə olunmaqdadır. İngilis dilindən Azərbaycan dili leksikasına keçmiş bəzi alınmaların leksik-semantik səciyyəsinə araşdıraq.

Məmmədli: "Alınma terminlər". Bakı, "Elm" nəşr. 1997. Nadir müəllim alınma sözlərin çoxmənalılığı haqqında yazır: "Brifinq sözü başlıca olaraq, publisist üslubda ictimai-siyasi termin kimi, ingilis-Amerika reallığı ilə əlaqədar

işlənmişdir. Bu leksik vahid Azərbaycan ümumxalq dilinə keçmədiyindən işlənməsi də məhdud xarakterdədir, bütövlükdə dilimiz üçün tam mənimsənilmiş sözlərdən hesab edilə bilər. Brifinq sözü elmi ədəbiyyatda amerikanizm (briefinq) kimi qiymətləndirilir, ingilis dilinin to brief felindən yaranmış, ingilis dilinə də fransız dilindən (brif) keçmişdir. İlk dövrlərdə həmin leksik vahid ingilis dilində “kral məktubu” mənasında işlənmişdir. İngilis dilində həmin söz semantik cəhətdən inkişaf etmiş, digər mənalarda da çıxış etməyə başlamışdır. Brief isminin əsas mənası “qısa, yığcam” deməkdir. Bu sözün həmin mənaları Azərbaycan dilindəki “xülasə, təlimat” anlayışlarına uyğun gəlir. Brifinq sözü Azərbaycan dilində dövlət nümayəndələrinin jurnalistlərlə təlimat xarakterli müşavirəsi məqamında işlədilir. Bu müşavirənin məqsədi, əslində dövlət məmurlarının çıxışlarına təbliğat istiqaməti verməkdir. Brifinq sözünün dilimizdə işlənməsi xüsusilə publisistik nitqlə məhdudlaşır. Bu söz daha çox siyasi terminlərə yaxınlaşır. İ. Aydınovun izahına görə, brifinq-xarici siyasət idarəsinin, beynəlxalq təşkilatların rəsmi nümayəndələrinin mətbuat vasitələri ilə qısamüddətli görüşüdür. (2.s.134-143)

“Prezidentlərin rəsmi görüşündən sonra jurnalistlər üçün brifinq keçirilmişdir. Brifinqdə jurnalistlərlə görüşdə toxunulmuş əsas məsələlər barədə qısa məlumat verilmişdir.”

N.Ə. Tağızadə: “İngilis mənşəli sözlərin Azərbaycan dilində unifikasiyası”. “Filologiya məsələləri” toplusu. ADPU. Bakı-2003. Müəllif .Ə. Tağızadə qeyd edir: “Cəmiyyətin inkişafının müxtəlif mərhələləri üçün dildə müəyyən tematik qrupların aktuallaşması səciyyəvidir. Keçən əsrin ikinci yarısında informasiya bolluğu və eləcə də informasiya sənayesi yeni peşələrin meydana çıxmasına səbəb oldu. Bütün dünyada bir sıra müəssisələrdə proqramlaşdırma kursları yarandı və “elektron texnikası”, “elektron-hesablama maşınları”, nəhayət “kompüter” kimi söz və ifadələr təkcə elmi ədəbiyyatda deyil, hətta ədəbi dildə də işlənməyə başladı. (3.s.34-44)

Kompüter-ingilis dilindəki “hesablamaq” mənalı “compute” felindəndir. Bu leksik vahidin rus dilindəki transkripsiyası belədir: компьютер. Oksford lüğətinə görə, “compute” feli ingilis dilində 1961-ci ildən işlədilir. Həmin lüğətdə computer sözünün aşağıdakı mənaları verilmişdir: 1) sayan, 2) rəsədxanada hesablama apararı və s. Oksford lüğətində computer leksik vahidinin “elektron-hesablama maşını” mənasına rast gəlmirik. Bu mənaya sonrakı lüğətlərdə təsadüf edirik. Bu lüğətdə computer morfeminin iki mənası verilmişdir: 1) hesablayan insan, yaxud əşya ; 2) ali riyaziyyatın mürəkkəb əməliyyatlarını yüksək sürətlə yerinə yetirməyə qadir olan mexaniki, yaxud elektron aparat. İşlənmə tezliyinə görə nə qədər yüksək olsa da, bu söz rus və Azərbaycan dillərinə aid əvvəlki lüğətlərdə qeydə alınmır. Bu da hesablama texnikası vasitəsinin ötən əsrin 80-ci illərində dilimizə keçməsi ilə əlaqədardır. Azərbaycan 1993-cü ildə çapdan çıxmış informatika lüğətində kompüter sözü də yerini almışdır. Bu sözün izahında onun elektron hesablama maşını olması qeyd edilmiş və bax EHM qeydi verilmişdir.

Kompyuter-Azərbaycan və ingilis dillərində eyni anlayışı, əsasən mürəkkəb hesablamaları aparmaq üçün istifadə olunan elektron qurğusunu ifadə edir. Azərbaycan dilində əvvəllər bu anlayışı bildirmək üçün “elektron-hesablama maşını” (EHM) söz birləşməsi terminindən istifadə edilirdi. Bir müddət hər iki termin sinonim kimi çıxış etmiş, son dövrlərdə isə kompyuter termini “elektron-hesablama maşını” terminini dildə demək olar ki, tamamilə dildən sıxışdırmışdı:

“Kompyuterdə işləyərkən biz kursor sözünü tez-tez işlədəcəyik. Kursor-ümumi halda displeyin (display-əksetdirmə) ekranına yazılacaq, dəyişiklik ediləcək simvolun yerini göstərir.”

Azərbaycan dilində geniş işlədilən kondisioner sözü də ingilis mənşəli hesab edilir. Elmi ədəbiyyatdan məlum olur ki, həmin leksik vahid latın mənşəli “condicio” sözündəndir. Alman dilində “konditionekunq” şəklində istifadə edilir. Kondisioner sözünün lüğəti mənası “qapalı yerlərdə ətraf mühitdən asılı olmayaraq, müəyyən iqlim şəraitinin saxlanması” kimi izah edilir.

Kondisioner sözü Azərbaycan dilində keçən əsrin 60-cı illərində işlənməyə başlanmışdır. Bu söz maraqlı inkişaf yolu keçmişdir. Belə ki, lüğətlərdə onun ilkin mənası “un üyündən sənaye sahəsində məhsulun müəyyən temperaturda saxlanması üçün aparat” kimi verilmişdir. Sonrakı lüğətlərdə kondisioner sözü “qapalı yerlərdə temperaturun, nəmişliyin və havanın tərkibinin lazımi səviyyədə tənzimlənməsi” kimi şərh edilmişdir. Azərbaycan dilində kondisioner sözü daha çox ikinci mənada geniş yayılmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, ötən əsrin 70-ci illərində Bakıda məişət kondisionerləri zavodu tikilib istifadəyə verilmiş, zavodda müxtəlif markalı kondisionerlər istehsal olunmuşdur. Bu avadanlıq məişətimizdə geniş istifadə olunmaqdadır. Müasir kondisionerlər daha da təkmilləşərək temperaturu təkcə aşağı salmır, həm də onu yuxarı qaldırır. Bu baxımdan, kondisioner daha çox temperaturu sabit saxlamağa xidmət göstərən və məişətdə geniş istifadə olunan cihazdır.

Р.Д.Джафаров: “Технические термины западноевропейского происхождения в Азербайджанском языке» А.Р.к.ф.н.Баку, 1990. Rəfiq Cəfərov həmin kitabda yazır: “Tərcümə yolu ilə ingiliscədən alınmış sözlərin elələri vardır ki, onlar istər ingilis, istərsə də Azərbaycan dilinin müasir dövründə işlək deyildir. Lakin bu sözlər hər iki dilin lüğət tərkibində qalır və ara-sıra işlənir. Bu tipli sözlərin müasir funsiyasının aydın başa düşmək üçün konkret misalları nəzərdən keçirmək lazım gəlir. Ledi (lady “leidi”) - İngiltərədə, lordun arvadına, eləcə də aristokrat təbəqəyə mənsub yaşlı ərli qadınlara müraciət formasıdır. Miledi (miledi “mileidi”) - İngiltərədə yuxarı təbəqənin ərddə olan nisbətən cavan yaşda olan qadınlara hörmət və ehtiramla edilən müraciət formasıdır. Milord (Milord “milo:rd”) - İngiltərədə yüksək təbəqədən olan kişilərə müraciət formasıdır.

Xarici sözlər lüğətində ledi ingilis mənşəli söz kimi verilmişdir. Əsasında ledi sözü duran miledi isə həm bu, həm də S.İ. Ojeqovun fransız dilinə mənsub söz kimi göstərilir. Bununla yanaşı, həmin sözün “my lady” (mənim ledim) birləşməsindən əmələ gəlmiş qeyd olunur. “My lady” birləşməsinin hər iki komponentinin ingilis

dilinə aid olduğu halda, həmin birləşmədən yaranan və bitişik yazılan milady”miledi”sözünün fransız mənşəli olması şübhə doğurur. Həm ledi, həm də miledi leksik vahidləri ingilis yazıçı və şairlərinin əsərlərində, onların Azərbaycan dilinə etdikləri tərcümələrdə işləkdir. ”Bu ledi isə az qala hər gecə keçikçiyə bir şey bağışlamalı olur. Sizin bu şux lediniz çox yüngül qadındır. Budur sizin lediniz, ser. Ayılı gecələrdə sonet qoşmaqdan... Özü də həmin lediyə”. (4.s.68-72)

Alınma sözlər başqa növ sözlərə nisbətən ən yeni, ən tez meydana çıxan sözlər hesab olunur. Qərbi Avropa dillərindən leksik alınmaların Azərbaycan dilinə vasitəçi dil və ya birbaşa daxil olması uzunmüddətli bir prosesdir. Məsələn, «**Detektor**»- (hərfi mənəsi **açan**), mənşə etibarilə latın dilinə mənsub olub, ingilis dilində formalaşaraq başqa dillərə yayılmış və beynəlxalq terminə çevrilmişdir. «Detektor» a texniki xarakteristika verməzdən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, o radionun yaranması ilə bağlı olub, radioqəbuledicinin bir hissəsi, detali hesab olunur. Detektor radioqəbulediciyə daxil olan yüksək səviyyəli tezlik rəqsinin aşağı səviyyəli tezlik rəqsinə çevrilmə prosesini yaradan texniki detala-hissəyə deyilir. Həmin termindən də sonralar «detektorlu radioqəbuledici» termin-söz birləşməsi meydana gəlmişdir. Həmin termin-söz birləşməsi dilimizdə heç də alınma söz olmayıb, dilimizin öz daxili imkanları hesabına morfo- semantik yolla yaranan termin hesab olunur. Bunun da törəmələri sonralar «detektiv romans, «detektiv film»> termin-söz birləşməsi olmuşdur.

6 Hər hansı sözün ilk mənasında əmələ gələn yeni mənalar onun mənə çalarlığı adlanır. Bir məfhumun müxtəlif mənə çalarlığını ifadə edən sözlərə çoxmənalı-polisemantik sözlər deyilir. İfadə etdiyi müxtəlif mənə çalarlığına görə çoxmənalı sözlər eyni deyildir. Söz onun geniş və ya məhdud mənada işlənməsindən asılı olaraq, çox və ya az mənə çalarlığına malik olur. Əgər sözün bir əsas mənadan başqa ikinci bir mənəsi olursa, belə sözlər təkmənalı-monosemantik sözlər adlanır. Məsələn: traktor, orfoqrafiya, çanta və.s sözlər təkmənalıdır, insana aid orqanın adı olan ağız sözü isə çoxmənalıdır. Bu söz qazanın ağızı, qapının ağızı, bıçağın ağızı və.s ifadələrdə müxtəlif mənələrə malikdir. Müasir Azərbaycan dilində çoxmənalı sözlərin olduqca böyük əhəmiyyəti vardır. Bu onu göstərir ki, sözlərin çoxmənalılıq kəsb etmə prosesi dilimizdə ən qədim dövrlərdən fəal şəkildə mövcud olmuşdur. Bu proses bu gün dilimizin daxili inkişaf qanunlarından birini təşkil edir.

Sözlərin çoxmənalılığını görünür ki, türk dillərində də hələ qədim dövrlərdə də böyük rol oynamışdır. Bu gün dilimizdə işlədilən türkün sözü ifadəsi bunu isbat edir.

Çoxmənalı sözlərdə onun daşdığı mənələrdən biri öz konkret ifadəsini ancaq mətnin daxilində alır. Söz öz ilk müstəqil mənasından ayrılıb çoxmənalılıq kəsb edəndə məcazi mənə kəsb edir. Məcəzi mənada işlənən leksik vahidlər isə iki növ olur: a) leksik məcazlar; b) üslubi məcazlar. Leksik məcazlar lüğət tərkibində qeydə alınmış, daşlanmış ifadələrdir. Məsələn; başa düşmək- anlamaq, dərk etmək, ələ salmaq- lağ etmək, əldən düşmək – yorulmaq kimi birləşmələr daxilində işlənərkən eyni mənəni saxlaya bilər. Bəzən daha əlavə mənələrin də açılmasına kömək edir.

Üslubu məcazlar isə yazıçının fərdi yaradıcılığı ilə bağlı olan ifadələrdir. Bunlar mətn daxilindən ayrılıqda öz məcazlığını saxlaya bilmir. Lüğət tərkibində də qeyd edilmir. Məsələn, ürəyimin yağı əridin. İşlərim yağ kimi gedir. Qələm lap yağ kimi yazır cümlələrinin hər birində yağ sözünün özünəməxsus konkret mənası vardır. Bu cümlələrdə ürəyimin yağı birləşməsi leksik məcaz, ikinci və üçüncü cümlələrdə isə yağ kimi ifadəsi müqayisə məzmunu daşdığı üçün üslubu məcazdır. Çoxmənalı sözlərdə məna çalarlığı nə qədər çox olursa-olsun, bunlardan biri mütləq onun ilk həqiqi müstəqil mənasını təşkil edir. Başqa mənaları isə ilk mənaya az və ya çox yaxın olduğuna baxmayaraq, onun sonradan törəmiş mənaları kimi özünü göstərir. Müstəqil məna sözün əsas mənası olub, başqa mənaları isə ikinci, üçüncü, hətta dördüncü dərəcəli yer tutur. Çoxmənalı sözlərdə sözün məna çalarlıqlarından əsas mənası həqiqi, ikinci və sonrakı mənaları isə məcazi məna adlanır.

Səlim Cəfərov. Muasir Azərbaycan dili. Leksika. Bakı, Şərq-Qərb, 2007. Səlim Cəfərov qeyd edir: "Dilimizdə sözlərin çoxmənalılığı söz yaradıcılığı prosesinin aşağıdakı xüsusiyyətlərini meydana çıxarır.

1. Sözün sonradan kəsb etdiyi məna çalarlığından (məcazi mənadan) biri öz inkişafı nəticəsində əmələ gəlmiş həqiqi mənadan uzaqlaşaraq müstəqim məfhum ifadə edən yeni bir mənaya çevrilə bilər. Məsələn, köç(mək), saç(maq), düz(mək) kimi feillərdən törəmiş olan köç, saç, düz isim və sifətləri tamamilə müstəqil məna ifadə edir.

2. Sözlərin çoxmənalılığı dilimizdə mürəkkəb sözlərin əmələ gəlməsində mühüm rol oynayır. Məsələn, ördəkburun sözü bir heyvanın adıdır. Onun ağzı ördəyin burnuna oxşadığı üçün bu ad ona verilmişdir.

3. İncəsənət mürəkkəb sözü dilimizdə insanın yaradıcılığı ilə əlaqədar onun ruhunu oxşayan, onda hiss və həyəcan oyada bilən hər hansı bir sənət kimi başa düşülür. Halbuki sözün tərkibində işlənən incə və sənət sözləri ayrılıqda hərəsi başqa mənaya malikdir.

4. Çoxmənalı sözlərin məcazi mənaları dilimizdə sabit söz birləşmələrinin (idiomlar, ibarələr, hikmətli sözlər, atalar sözü) əmələ gəlməsi üçün əsas baza təşkil edir. Məsələn, qaraqabaq, uzun eləmək, başdan sovmaq, ürəyi qopmaq kimi idiomlarda; polad quş, canlı insan, saf vicdan kimi ibarələrdə; müvəffəqiyyətdən baş gicəllənmə, az olsun yaxşı olsun kimi hikmətli sözlərdə; nə tufəngə çaxmaq, nə sümbəyə toxmaq; nə ətdir, nə balıq atalar sözü və zərbi-məsəllərdə işlənən leksik vahidlər müəyyən situasiya, hadisə ilə bağlı olub həqiqi mənasından uzaqlaşır, fərqli məcazi mənaya malik olur.

5. Çoxmənalı sözlərə dilimizin, demək olar ki, bütün əsas nitq hissələrində təsadüf edilir. Bunların içərisində kəmiyyət etibarilə isimlər və feillər çoxluq təşkil edir. Bu cəhətdən ikinci yeri sifətlər, üçüncü yeri isə başqa nitq hissələri tutur.(5.s.15-20)

Dilimizdə sözün məna çalarlıqları bir sıra səbəblər nəticəsində meydana gəlir.

1. Əşyaların müxtəlif cəhətdən oxşarlığına görə;

--Forma etibarilə: qaş (adamda) – qaş (yəhərdə); göz (adamda) – göz(şkafda); baş (kələmdə) – baş(adamda) və s.

--Rəng etibarilə: qızıl (saat) – qızıl (xətt); gümüş (qaşığı) – gümüş(saç) və s.

--Dad etibarilə: acı (fındıq) – acı (söz); şirin (bal) – şirin (söz); turş (alma) – turş (üz) və s.

--Hərəkətin oxşarlığı etibarilə: döymək (qapını) – döymək (əti); açmaq (kitabı) – açmaq (ürəyi) və s.

2. Əşyaların müxtəlif cəhətdən yaxınlaşmasına görə:

--Məkan etibarilə: dan (yeri) – dan (ulduzu); universitet (ali məktəb) – universitet (ali məktəb yerləşən bina) ;

--Zaman etibarilə: gün (24 saat) – gün (keçirmək) – gün (qazanmaq) və s.

--Məntiq etibarilə: adam (insanlardan biri) – adam (müsbət xüsusiyyətlərə malik insan); quzu (qoyun balası) – quzu (dinc uşaq) və s.

--Proses etibarilə: dönüş (dönmək prosesi) – dönüş (işdə); gəzdirmək (bir şeyi həmişə yanında saxlamaq) – gəzdirmək (uşağı, atı) və s.

Ədəbiyyat:

1.A.Qarayev:"Müasir Azərbaycan dilin Avropa mənşəli alınmalar".Bakı,ADU nəşr.1989.səh:112

2.N.Məmmədli:"Alınma terminlər".Bakı,"Elm" nəşr.1997. səh:134-143

3.N.Ə.Tağızadə:"İngilis mənşəli sözlərin Azərbaycan dilində unifikasiyası". "Filologiya məsələləri"toplu.ADPU.Bakı-2003.səh:34-44.

4.Р.Д.Джафаров:"Технические термины западноевропейского происхождения в Азербайджанском языке»А.Р.к.ф.н.Баку,1990.с.68-72

5.Səlim Cəfərov. Muasir Azərbaycan dili. Leksika. Bakı, Şərq-Qərb, 2007, səh.15–20

Л.Кусейнова

Особенности многозначности слов и терминов английского происхождения в азербайджанском языке

Резюме

В статье рассматриваются заимствованные слова английского происхождения употребляющиеся в словарном составе азербайджанского языка, а также некоторые лексического и семантического свойства английских терминов в азербайджанском языке.

Известно, что слова из других языков, например английского, а также из других европейских языков переходят на азербайджанский язык, когда в этом языке нет другого слова, выражающего понятие, выраженное этим словом, или нетрудно это сделать. выразить в языке его полностью эквивалентный вариант. Например: конгресс, панорама, катер, компьютер, дело, цистерна, айсберг, телефон, мегафон, фоноскоп, бюджет, устав, крест, принтер, офсет, менеджер,

лобби, боссман, гармония, и т. д. подобные слова не имеют аналогов в нашем языке. Именно поэтому эти слова были заимствованы, эти лексические единицы, взятые из английского языка, используются в азербайджанском языке,

Когда соответствующие слова и термины в английском языке определены на азербайджанском языке, нет необходимости обрабатывать заимствования, или происходит параллельная обработка. Например, термины оппозиция вместо оппозиции, водное поло вместо водного поло, интервью вместо интервью, партнер вместо партнера, зарегистрирована параллельная обработка многих из них.

Ключевые слова: английский язык, многозначность, термин, развитие, характеристика, азербайджанский язык.

L.Kouseynova

Features of polysemy of words and terms of English origin in the Azerbaijani language

Summary

The article analyses mutual word of English origin words used in the vocabulary of Azerbaijan also some lexical of semantically peculiaratif of English turns in Azerbaijani.

It is known that words from other languages, such as English, as well as from other European languages, are transferred to the Azerbaijani language, when there is no second word in this language that expresses the concept expressed by this word, or it is not difficult to do it. to express in language its completely equivalent variant. For example: congress, panorama, boat, computer, case, tank, iceberg, telephone, megaphone, phonoscope, budget, constitution, cross, printer, offset, manager, lobby, bossman, harmony, etc. d. similar words have no analogues in our language. That is why these words were borrowed, these lexical units taken from the English language are used in the Azerbaijani language,

When the corresponding words and terms in the English language are defined in the Azerbaijani language, there is no need to process borrowings, or parallel processing takes place. For example, the terms opposition instead of opposition, water polo instead of water polo, interview instead of interview, partner instead of partner, registered parallel processing of many of them.

Key words: English language, polysemy, term, development, characteristic, Azerbaijani language.

Rəyçi: pedaqoji elmlər namizədi, professor Tamilla Hüseynova